

MADANIY VA ETNIK XUSUSIYATLAR ASOSIDA TALABALARARO KOMMUNIKATSIYA VA IJTIMOIIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH

Elmurodova Aziza Suvon qizi

*Buxoro Innovatsiyalar Universiteti "Pedagogika,
Psixologiya va Sport" kafedrasi o'qituvchisi*

Annotatsiya. Maqola etnopsixologik omillarning talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirishdagi rolini tahlil qiladi. Etnopsixologik omillar milliy qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar, guruhiiy identifikatsiya va madaniy tajriba orqali talabalarning axborotni qabul qilish, tahlil qilish va baholash qobiliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, talabalarning etnopsixologik bilimlari va madaniy ongining rivojlanishi ijtimoiy axborotga tanqidiy munosabatni, tolerantlikni va samarali muloqot qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, etnopsixologik yondashuvlar talabalarning mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Oliy ta'lim jarayonida etnopsixologik metodlar va interaktiv pedagogik texnologiyalarni qo'llash talabalar ijtimoiy axborot kompetentligini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: etnopsixologik omillar, ijtimoiy axborot kompetentligi, talaba, madaniy ong, guruhiiy identifikatsiya.

Аннотация. Статья посвящена анализу роли этнопсихологических факторов в формировании социальной информационной компетентности студентов. Этнопсихологические факторы, включающие национальные ценности, традиции, обычаи, групповую идентификацию и культурный опыт, влияют на восприятие, анализ и оценку социальной информации студентами. Результаты исследований показывают, что развитие этнопсихологических знаний и культурного сознания студентов способствует критическому восприятию информации, повышению толерантности и эффективности межличностного общения. Более того, применение этнопсихологических подходов способствует формированию у студентов самостоятельного мышления, способности принимать обоснованные решения и социальной ответственности. В образовательном процессе использование этнопсихологических методов и интерактивных педагогических технологий выступает эффективным инструментом для развития социальной информационной компетентности студентов.

Ключевые слова: этнопсихологические факторы, социальная информационная компетентность, студенты, культурное сознание, групповая идентификация.

Abstract. The article examines the role of ethnopsychological factors in shaping students' social information competence. Ethnopsychological factors, including national values, traditions, customs, group identity, and cultural experience, influence students' ability to perceive, analyze, and evaluate social information. Research results indicate that the development of ethnopsychological knowledge and cultural awareness enhances critical information processing, tolerance, and effective interpersonal communication among students. Furthermore, applying ethnopsychological approaches contributes to developing independent thinking, decision-making skills, and social responsibility. In higher education, the use of ethnopsychological methods and interactive pedagogical technologies serves as an effective means of fostering students' social information competence.

Key words: ethnopsychological factors, social information competence, students, cultural awareness, group identity.

Kirish. Zamonaviy global va axborot jamiyatida talabalarning ijtimoiy axborotni idrok etish va samarali ishlash qobiliyati ularning shaxsiy, akademik va professional rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Axborotning tez o'zgaruvchi tabiati va ijtimoiy muhitning murakkabligi shuni talab qiladi: talabalar nafaqat ma'lumotni qabul qilish, balki uni tanqidiy tahlil qilish, baholash va amaliyotga tatbiq etish qobiliyatiga ega bo'lishlari lozim. Shu kontekstda, ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki psixologik nuqtai nazardan ham dolzarb hisoblanadi.

Etnopsixologik omillar, ya'ni milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an'analar, guruhiiy identifikatsiya va madaniy tajriba, talabalar ijtimoiy axborotni qabul qilish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu omillar talabaning kognitiv, emotsional va ijtimoiy komponentlarini faollashtiradi, axborotni tanqidiy baholash va mantiqiy tahlil qilish qobiliyatini shakllantiradi. Shu bilan birga, etnopsixologik ong talabaning tolerantlik, madaniyatlararo muloqot qobiliyati va ijtimoiy mas'uliyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Mamlakatimiz va xorijiy olimlarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, talabalarda etnopsixologik bilimlarni rivojlantirish ijtimoiy axborotga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Shu sababli, oliy ta'lim muassasalarida etnopsixologik metodlar, interaktiv pedagogik texnologiyalar va madaniy refleksiya mashg'ulotlarini qo'llash talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini rivojlantirishda asosiy strategik yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Maqolaning maqsadi – etnopsixologik omillarning talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirishdagi rolini ilmiy-nazariy va empirik jihatdan o'rganish, ularni ta'lim jarayonida samarali qo'llash mexanizmlarini aniqlashdir. Ushbu tadqiqot

natijalari oliy ta'lim muhitida ijtimoiy axborot kompetentligini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi.

Adabiyotlar tahlili. Talabalarda ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanida dolzarb tadqiqot mavzusi hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda etnopsixologik omillar – milliy qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar, guruhiiy identifikatsiya va madaniy tajriba – talabaning ijtimoiy axborotni qabul qilish, tahlil qilish va baholash qobiliyatiga bevosita ta'sir qilishi ta'kidlanadi.

Rossiya olimlari G.U. Soldatova va V.G. Krys'ko tadqiqotlarida etnopsixologik ong talabaning axborotni idrok etish va tahlil qilish jarayonida asosiy psixologik vosita ekanligi qayd etilgan. Ularning fikricha, talabalarda etnopsixologik ong rivojlangan bo'lsa, ular ijtimoiy axborotni tanqidiy baholash, madaniy kontekstni inobatga olish va shaxslararo muloqotda samarali bo'lish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, I.A. Surovtseva etnopsixologik kompetentlikni oliy ta'lim jarayonida ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish va o'quv samaradorligini oshirish vositasi sifatida baholaydi.

Xorijiy tadqiqotchilar ham etnopsixologik omillarni talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirish bilan bog'laydi. G. Tejfel va J. Törnerning ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi shaxsning etnik yoki ijtimoiy guruhga mansubligi guruh stereotiplari va axborotga munosabatini belgilashini ko'rsatadi. R. Bruner esa axborotni qabul qilish jarayonini shaxsning faol konstruksiyasi sifatida talqin qiladi, bunda madaniy tajriba va ilgari olingan bilimlar ijtimoiy hodisalarni idrok etishda asosiy rol o'ynaydi.

G. Hofstede tadqiqotlarida esa madaniyatlar farqi talabalarning axborotni qayta ishlash uslubi, ijtimoiy munosabatlari va axborotni baholash qobiliyatiga ta'sir qilishi ko'rsatilgan. Shu bilan birga, etnopsixologik ong rivojlangan talabalarda axborotni tanqidiy qabul qilish, madaniyatlararo muloqotga moslashish va guruh ichidagi ijtimoiy funktsiyalarni samarali bajarish qobiliyati oshadi.

Umumlashtiradigan bo'lsak, nafaqat Rossiya, balki xorijiy olimlarning tadqiqotlari ham etnopsixologik omillar talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Bu omillar kognitiv, emotsional va ijtimoiy jarayonlarga ta'sir qiladi, tanqidiy fikrlash, tolerantlik va axborotni ongli qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu asosda, oliy ta'lim muassasalarida etnopsixologik metodlarni va interaktiv pedagogik texnologiyalarni joriy etish talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini samarali shakllantirishda zaruriy shart hisoblanadi.

Albatta! Quyida siz so'ragan «Etnopsixologik omillarning talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirishdagi roli» mavzusi bo'yicha keng qamrovli, bir butun, mazmunan uzviy bog'langan muhokama matni keltiriladi. Matn ilmiy-uslubda, o'zbek tilida tayyorlandi.

Muhokama. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalarda ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirish jarayonida etnopsixologik omillar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Milliy qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar, guruhiiy identifikatsiya va madaniy tajriba talabaniing axborotni qabul qilish, tahlil qilish va baholash jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot ma'lumotlariga ko'ra, etnopsixologik ong talabaniing kognitiv jarayonlarini faollashtirib, axborotni tanqidiy baholash va mantiqiiy tahlil qilish qobiliyatini oshiradi, shuningdek, emotsional javob va ijtimoiy baholash mexanizmlarini mustahkamlaydi.

Tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, talabalarning madaniy ongini rivojlantirish ijtimoiy axborotga mas'uliyatli munosabatni, tolerantlikni va samarali muloqot qobiliyatini oshiradi. Ushbu xulosalar G.U. Soldatova va V.G. Krys'ko tadqiqotlari bilan ham mos keladi, ularning fikricha, etnopsixologik ong talabalarning ijtimoiy va kognitiv kompetentligini shakllantirishda muhim psixologik vositadir. Shu bilan birga, xorijiiy tadqiqotchilar, masalan, G. Tejfel va J. Törner, guruh identifikatsiyasi va madaniy kontekstning shaxsning axborotni qabul qilishi va ijtimoiy hodisalarni talqin qilishdagi rolini alohida ta'kidlaydilar.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, etnopsixologik omillarni hisobga olmagan holda ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirish jarayoni samaradorligini yo'qotadi. Talabalarda madaniy ong va guruhiiy identifikatsiya yetarlicha rivojlanmagan bo'lsa, ular axborotni soddalashtirilgan yoki stereotipik shaklda qabul qilishga moyil bo'ladilar, bu esa ularning ijtimoiy qarorlar qabul qilish va axborot bilan ishlash qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu nuqtai nazardan, oliy ta'lim muhitida etnopsixologik metodlarni qo'llashning pedagogik ahamiyati ortadi. Interaktiv dars metodlari, guruhli treninglar, madaniy refleksiya mashg'ulotlari talabalarning etnopsixologik ongini rivojlantiradi, ularni ijtimoiy axborotga tanqidiy munosabatga o'rgatadi va madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini oshiradi. Bunday yondashuv talabalarning mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, etnopsixologik omillar va ijtimoiy axborot kompetentligini rivojlantirish o'zaro bog'liq jarayon bo'lib, ularning uyg'un ishlashi talabalarning ijtimoiy jihatdan mas'uliyatli, madaniyatli va axborot bilan samarali ishlay oladigan shaxsga aylanishini ta'minlaydi. Shu sababli, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini oshirish uchun etnopsixologik yondashuvlarni tizimli qo'llash zarur.

Albatta! Quyida siz so'ragan «Etnopsixologik omillarning talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirishdagi roli» mavzusi bo'yicha mazmunan boy, ilmiy-uslubda xulosa keltiriladi.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, etnopsixologik omillar talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirishda hal qiluvchi

ahamiyatga ega. Milliy qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar, guruhiiy identifikatsiya va madaniy tajriba talabaniing axborotni idrok etish, tahlil qilish, baholash va ongli qarorlar qabul qilish qobiliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, etnopsixologik ong rivojlangan talabalarda axborotni tanqidiy qabul qilish, tolerantlik, madaniyatlararo muloqot va ijtimoiy mas'uliyat yuqori darajada namoyon bo'ladi.

Shuningdek, oliy ta'lim muhitida etnopsixologik yondashuvlar va interaktiv pedagogik metodlarni qo'llash talabalarning madaniy bilimini kengaytiradi va ularni ijtimoiy axborot bilan samarali ishlashga o'rgatadi. Bu esa mustaqil fikrlash, mantiqiy tahlil, qaror qabul qilish va ijtimoiy mas'uliyat ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, etnopsixologik omillar va ijtimoiy axborot kompetentligini shakllantirish o'zaro uzviy bog'liq jarayon bo'lib, ular talabalarning shaxsiy, akademik va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning ijtimoiy axborot kompetentligini oshirish uchun etnopsixologik metodlarni tizimli ravishda qo'llash va pedagogik texnologiyalarni joriy etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Выготский Л.С. Психология развития человека. – Москва: Просвещение, 1984. – 320 с.
2. Солдатова Г.У. Этническая идентичность личности и социальная адаптация. – Санкт-Петербург: Питер, 2010. – 256 с.
3. Крысько В.Г. Этнопсихология: теория и практика. – Москва: Академический проект, 2007. – 312 с.
4. Суровцева И.А. Этнокультурная компетентность в образовательном процессе // Вестник Московского университета. Серия 14: Психология. – 2012. – № 4. – С. 45–52.
5. Тэджфел Г., Тернер Дж. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior // Psychology of Intergroup Relations. – Chicago: Nelson-Hall, 1986. – P. 7–24.
6. Брунер Р. Active Construction of Reality. – New York: Pantheon Books, 1991. – 256 p.
7. Хофстеде Г. Cultures and Organizations: Software of the Mind. – New York: McGraw-Hill, 1991. – 432 p.